

УДК 373.3.015.3

ГАЛИНА ПОДАНОВСЬКА, викладач Педагогічного коледжу,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID 0000-0001-9874-7898
podanovska@ukr.net

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

HALYNA PODANOVSKA, teacher of Pedagogical College,
Ivan Franko National University of Lviv

CONTENT AND STRUCTURE OF PRIMARY SCHOOL PUPIL'S PERSONALITY COMMUNICATIVE COMPETENCE

У статті проведено теоретичний аналіз понять "компетенція", "компетентність" та, зокрема, "комунікативна компетентність" особистості молодшого школяра в науковій парадигмі. Виявлено багатогранність цих термінів, що пояснюється актуальністю та водночас складністю підходів до їх вивчення. Охарактеризовано структуру комунікативної компетентності. Встановлено, що навчання української мови, літературного читання потребує комунікативного спрямування, щоб діти у процесі навчально-мовленнєвої практики навчалися використовувати мову, засоби спілкування для побудови усних і писемних висловлювань у певному стилі, урахуовуючи обставини мовлення.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, знання, вміння, навички, молодший школяр, початкова школа.

Summary. The article deals with theoretical analysis of the notions "competence" and "communicative competence" of primary school pupil's personality in scientific paradigm. The variety in interpretation of these notions is distinguished that can be explained by novelty and at the same time complex approaches to their investigation. The structure of communicative competence is described. It is stated that teaching of the Ukrainian Language and Literature Reading requires communicative approach in order to make children use language, means of speech to make up oral and written reports in certain

style taking into consideration the circumstances of speech in the process of studying and speech practice.

Key words: competence, communicative competence, knowledge, skills, primary school pupils, primary school.

Мета: дослідити основні теоретичні підходи до визначення сутності поняття "комунікативна компетентність", його змісту та структури.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Новітнє суспільство висуває до освіти нові вимоги, однією з яких є формування особистостей, що спроможні ухвалювати неординарні рішення й ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості дуже важливі на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання.

Наразі докорінні зміни в освіті орієнтують учителів на відмову від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу й застосування методів, що сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей. Сучасний випускник навчального закладу має бути конкурентоспроможним на ринку праці, усебічно освіченим, здатним знайти вихід з будь-якої ситуації та зважитися на відповідне рішення.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної та світової

освіти є перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування в учнів системи компетентностей. Необхідно виробити у школярів уміння здійснювати вибір, ефективно використовувати обмежені ресурси, вести перемовини, ухвалювати важелі рішення. Майбутній спеціаліст має вміти навчатися, вільно застосовувати новітні технології, працювати в команді, оперативно знаходити необхідну інформацію і використовувати її для розв'язання нагальних проблем (Дмитренко, Ковалова, Семиволос & Бекетова, 2018, с. 76).

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти комунікативної компетентності особистості молодшого школяра досліджувалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Терміни "компетенція" та "компетентність" вивчали В. Байденко, Г.Беліцька, Н. Бібік, Л. Берестова, Л.Ващенко, В. Введенський, І. Галяміна, М. Головань, Н. Грішанова, І.Гудзик, Ж. Делор, О. Дубасенюк, Б.Ельконін, І. Єрмаков, Е. Зеєр, І.Зимня, Г. Ібрагімов, В. Кальней, Н.Кузьміна, В. Куніцина, Д. МакКліланд, А.Маркова, А. Новікова, О. вчарук, Л. Парашенко, М. Пожарська, О. Пометун, Дж. Равен, Ю. Рубін, О. Савченко, Г. Селевко, Ю. Татур, Р. айт, Н. Хомський, В. Хутмахер, А. Хурторський, В. Шадріков, Ф. Шаріпов, С. Шишов, І. Якиманська та інші. Праці названих учених становлять основу вивчення цих явищ, проте єдиної наукової думки щодо них ще не сформовано. Виокремлюються два основних підходи до трактування зазначених вище термінів серед

науковців: одні їх отожднюють, інші – розрізняють. Однак навіть у межах спільного бачення пояснення явищ "компетенції" та "компетентності" відрізняється.

Питання комунікативної компетентності та її структури вивчала значна кількість дослідників. Методологічним орієнтиром для вітчизняних учених є роботи Ф. Бацевича, О. Божович, В. Введенського, М. Вячутнева, Н. Гез, Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Л. Мацько, С. Омельчука, Е. Пасова, Л. Петровської, Дж. Равена, І. Родигіної, С. Савіньон, Д. Хаймза, А. Хуторського та інших. У ході аналізу літератури виявлено, що подальшого уточнення та вивчення потребує зміст і структура поняття "комунікативна компетентність особистості молодшого школяра".

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняттям "компетенції" та "компетентності" присвячена велика кількість психолого-педагогічних робіт. У більшості з них ці дефініції розмежовуються. Під компетенціями будемо розглядати сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів і досвіду діяльності учня) щодо певного кола предметів і процесів реальної дійсності, необхідних для здійснення якісної особистісної та соціально-значущої продуктивної діяльності. Термін "компетентність" доцільно подавати як інтегровану якість особистості, здатність продуктивно виконувати діяльність у певних соціально-значущих сферах, на основі здобутих знань, умінь, навичок, досвіду, ставлень та цінностей.

У Державному стандарті початкової загальної освіти викладені ключові компетентності, визначені Рекомендаціями Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя (18.12.2006). До їх числа належать такі:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовияву, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною

(у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема, у побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що означає виявлення простих математичних залежностей у навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи у групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що означає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечно та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою за-

стосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтва) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вияву особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, уміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень (*Державний стандарт...*).

Основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, висловлювання власної думки усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Серед 10-ти ключових компетентностей Нової української школи

спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами, тобто комунікативна компетентність, стоїть на першому місці, бо найголовнішою ознакою держави та нації є її рідна мова. Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації, її культури. Рідна мова – невід'ємна частка Батьківщини кожної людини, її Вітчизни, і, як говорив Б. Антоненко-Давидович, "мова – це голос свого народу й чарівний інструмент, на звуки якого відгукуються найтонші струни людської душі".

Тому перед педагогами стоїть досить важливе завдання – підготувати комунікативно спроможного випускника школи, формувати компетентісно орієнтовану особистість, здатну подолати будь-які кризи.

Існують різноманітні думки щодо структури названого поняття та безліч інтерпретацій її визначення виділимо деякі з них:

- уміння вступати в комунікацію з метою бути зрозумілим, володіння навичками спілкування (*Г. Селевко, 2005, с. 19*);

- інтегральна якість особистості, яка формується у процесі обміну соціальною інформацією і передає здатність суб'єкта інформаційних взаємодій до реалізації цілеспрямованої комунікативної діяльності, культурного саморозвитку і самовдосконалення (*А. Каюмов, 2007, с. 152*);

- ступінь (рівень) володіння знаннями та вміннями, необхідними для побудови ефективного спілкування (*Кормішина Г. М., 2012*);

- володіння складними комунікативними навичками та вміннями, формування адекватних умінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень спілкування, знання звичаїв, традицій, етикету спілкування, дотримання пристойності, вихованість, орієнтація у комунікативних засобах, притаманних національному менталітету, опанування рольового репертуару в межах даного фаху (*Куницьна В. Н., Казаринова Н. В. и Погольша В. М., 2001, с. 330*);

- готовність і здатність особистості до здійснення успішного спілкування, тобто такого, що досягає мети (ефективного) і є емоційно сприятливим (психологічно комфортним) для сторін-учасників, забезпечує доброзичливу взаємодію людей, ефективне вирішення різно-

манітних завдань спілкування, володіння усним та писемним мовленням (*Дондокова Р. П., 2012, с. 20*).

Багатогранно розглядає суть комунікативної компетентності І. Зимня, визначаючи окремі аспекти поняття: прижиттєво сформована на базі вродженої мовної здатності набуття і використання мовних засобів та мовних способів формування і формулювання думки; етно-соціокультурно обумовлена особистісна якість людини; актуалізована її рецептивно-продуктивною мовною діяльністю у процесі вербального спілкування; реалізує вищу психічну функцію людини – комунікативну (Зимня І. А.)

Аналізуючи компонентний склад, дослідниця наводить такі елементи комунікативної компетентності та їх наповнення: знання – лексики (тезаурус), правила сполучуваності слів і граматичного оформлення речень, текстові структури; уміння (досвід) – узус і норма створення та розуміння висловлювання як тексту за різних умов спілкування як сформованих досвід; ціннісно-смісловне ставлення до мети та змісту компетентності – значимість умов і предмета висловлювання і розуміння отриманого повідомлення, що визначає включеність людини у спілкування; емоційно-вольова регуляція – довільна регуляція мовної діяльності відповідно до умов спілкування на основі її рефлексії; готовність до прояву в діяльності – готовність включатися у спілкування адекватно до будь-якої ситуації.

Таким чином, складовими комунікативної компетентності особистості визначаються знання норм і правил спілкування, належний рівень мовленнєвого розвитку, що базується на глибоких знаннях мовних норм, уміння налагоджувати контакт зі співрозмовником з урахуванням статево-вікових, соціально-культурних характеристик, розуміння невербальних засобів спілкування, здатність об'єктивно оцінювати себе як співрозмовника, вибір відповідної стратегії тощо.

У дослідженнях сучасних вітчизняних науковців поняття комунікативної компетентності розглядається переважно у знаннево-діяльнісному аспекті:

- сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для розуміння чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведін-

ки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування (*Омельчук С., 2006, с. 4*);

- сукупність знань і вмінь учасників міжкультурної комунікації, інтеракції в цілому, у спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) з різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом з володінням комунікативними правилами, постулатами, максимами і конвенціями спілкування. Включає в себе мовну, культурну, прагматичну, предметну і соціокультурну компетентності (*Ф. Бацевич*);

- система знань про правила мовної комунікації, до якої належать знання про національно-ментальну і ритуальну та конвенційну специфіку, соціальну зумовленість мовного спілкування, ситуативно-тематичні вимоги та стилістичні нюанси, комунікативні стратегії й тактики мовленнєвої поведінки, процедурна обізнаність, інтенція, дієвість (*Мацько Л. І., Мацько О. М., 2003, с. 20*);

- комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування (*Окуневич Т., 2016, с. 124*);

- здатність до комунікації; здатність взаємодіяти вербально, невербально або мовчки; інтегративна здатність доцільно взаємодіяти з іншими на своєму рівні навченості, вихованості, розвитку, на основі гуманістичних особистісних якостей (товариськості, щирості, такту, емпатії, рефлексії тощо) і з урахуванням комунікативних можливостей співрозмовника (*Смельянов Ю. Н., 1995*).

Варто зауважити, що М. Вашуленко, досліджуючи компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів, важливого значення надає лінгвістичному компоненту комунікативної компетентності. На думку вченого, цей компонент включає такі рівні: фонологічний (звуки мовлення, фонемі, склад, наголос, інтонацію); лексичний (слово, лексичне значення слова, групи слів за значенням, відтінки значень, стилістичні особливості словосживання); морфологічний (лексико-граматичні розряди слів, повнозначні і службові частини мови, змінювані і незмінювані граматичні форми); синтаксичний (словосполучення, речення,

види речень за метою висловлювання та інтонацією, головні і другорядні члени речення); текстологічний (функціональні типи текстів та їх стилістичні різновиди, структурні компоненти тексту) (Вашуленко М., 2009, с. 17).

З позицій початкової освіти поняття комунікативної компетентності школярів набуває деяких особливостей. У Державному стандарті початкової загальної освіти комунікативна компетентність визначена як здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями (Державний стандарт...).

Комунікативна компетентність містить три складові: мовну, мовленнєву і соціокультурну, має за мету формування культури усного та писемного мовлення як засобу вільного спілкування і самовираження.

Уроки української мови, літературного читання та роботи з дитячою книжкою надають великі можливості для ознайомлення учнів з найважливішими правилами усного та писемного мовлення і спілкування. Школярів необхідно вчити стежити за розвитком думки, адекватно приймати емоційно-оцінну інформацію; помічати в тексті слова, найбільш важливі для розуміння висловлювання; усвідомлювати значення загального тону, тембру, темпу, сили голосу. Розвиток умінь уважно слухати, розуміти прослухане, виконувати після одного прослуховування певні завдання відбувається не тільки на матеріалі зв'язних (діалогічних і монологічних) висловлювань, а й на матеріалі, складеному з окремих одиниць різних мовних рівнів. У роботі з аудіювання, як правило, використовують фронтальні види роботи; для неї плануються завдання, виконання яких не вимагає від учня усних чи письмових висловлювань. До таких завдань належать: виконання дії, описаної у тексті, малюнка за текстом; вибір із запропонованих відповідей правильного варіанта відповіді на запитання до тексту тощо.

Формування, розвиток навичок мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань. Мається на увазі переказ готових текстів і побудова своїх висловлю-

вань на основі прочитаних чи прослуханих творів, переглянутих фільмів, розповідей родичів, знайомих про ті чи інші події, про випадки з повсякденного життя школярів. Необхідно пропонувати учням складати усні та письмові висловлювання з безпосередньо комунікативною метою (запрошення, вітання, оголошення, вибачення тощо). Ця робота виконується учнями самостійно або з опорою на різні допоміжні матеріали, запропоновані вчителем: план, ключові слова, словосполучення, речення, початок чи кінець висловлювання, малюнок чи серія малюнків.

У розвитку усного (діалогічного, монологічного) мовлення доцільно широко застосовувати роботу в парах і невеликих групах, яка дає можливість висловлюватись більшості учнів класу. При цьому важливо прищеплювати школярам культуру спілкування, яка виявляється не тільки в доречному використанні формул мовленнєвого етикету, а й в умінні слухати співрозмовника, припинити своє мовлення, щоб дати змогу іншому, погоджувати свої репліки з тим, що сказав співрозмовник, в умінні сказати йому добре слово, висловити критичне зауваження в такій формі, щоб нікого не образити.

На уроках української мови вчитель має створювати умови для свідомого засвоєння учнями понять світоглядного характеру: мови і дійсності, мови і мовлення, мови і мислення; допомагати учням осмислювати власну мовленнєву практику; розвивати інтерес незнайомих слів, точність, доцільність та естетичність мовлення; виховувати почуття мовленнєвого етикету. Мовленнєвий діяльності на уроці вчитель має відводити більше половини часу, уміло поєднувати розвиток мовних, мовленнєвих та комунікативних умінь учнів. Якщо уявити собі, як відбувається засвоєння української мови молодшими школярами, то можна накреслити таку послідовність: знання – частково мовленнєві вміння – мовленнєві вміння і навички – комунікативні вміння (Ткачук О.).

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі викладеного вище зазначимо, що в педагогічній літературі немає єдності поглядів щодо визначення термінів "компетентність" та "кому-

нікативна компетентність". Поняття компетентність доцільно розглядати як інтегровану здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці. Комунікативну компетентність слід розуміти як здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями. Отже, розвиток мовлення, формування комунікативної компетентності необхідні для вміння контролювати правильність і доцільність своїх висловлювань, а також для вільного володіння мовою. А це, у свою чергу, допомагає особистісному розвитку учня. Набуті в початкових класах знання, особистісні якості, пов'язані з формуванням комунікативно-мовленнєвих умінь, стануть фундаментом для подальшого навчання, виховання, розвитку самовираження, значною мірою зумовлять практичну, громадську, професійну діяльність у майбутньому, адже мовленнєвий розвиток – необхідна умова життєдіяльності школяра.

У подальших дослідженнях планується звернути увагу на вивчення методики формування комунікативної компетентності особистості молодшого школяра.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бацевич, Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL : <http://terminy-mizhkulturnikomunikacii.wikidot.com/>.
- Вашуленко, М. (2009). Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. *Початкова школа*, 1, 16–20.
- Державний стандарт початкової загальної освіти. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
- Дмитренко, К. А., Коновалова, М. В., Семиволос & О. П., Бекетова, С. В. (2018). Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності. Харків : Основа.
- Дондокова, Р. П. (2012). Суцільна характеристика і структура комунікативної компетентності. *Вестник БГУ*, 1, 18–21.
- Емельянов, Ю. Н. (1995). Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной

компетентности. Москва : Просвещение.

Энциклопедия образовательных технологий. (2005). Т. 1. Москва : Народное образование.

Зимняя, И. А. Компетентность и компетентность в контексте компетентного подхода в образовании. URL : http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/attachments/63/i_a_zymnaya_competency_and_competence.pdf.

Каюмов, А. Т. (2007). Коммуникативная компетентность – цель образовательного процесса. *Высшее образование в России*, 6, 151–165.

Кормишина, Г. М. (2012). Коммуникативная компетентность в содержании образования специалистов библиотечно-информационной сферы. *Вестник ЧГАКИ*, 1 (29). URL : http://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnaya_kompetentnost_v_soderzhanii_obrazovaniya_spetsialistov_bibliotечноinformatсионnoy-sfery.

Куницына, В. Н., Казаринова, Н. В. & Погольша, В. М. (2001). Межличностное общение : учебник для вузов. СПб : Питер.

Мацько, Л. І. & Мацько, О. М. (2003). Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа.

Окуневич, Т. (2016). Формування комунікативної компетентності учнів засобами рідної мови. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*, 2 (53), 123–127.

Омельчук, С. (2006). Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису. *Дивослово*, 9, 2–5.

Ткачук, О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкових класів. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9658/1/13.PDF>

REFERENCES

Batsevych, F. Dictionary of Terms of Intercultural Communication. URL : <http://terminy-mizhkultkomunikacii.wikidot.com/>.

Vashulenko, M. (2009). Competence Approach to the Assessment of Language and Speech Skills of Primary School Pupils. *Primary School*, 1, 16–20.

State Standard of General Primary Education. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>

Dmytrenko, K. A., Konovalova, M. V., Semyvolos, O. P. & Beketova S. B. (2018). Usual Types of Activities as a New Approach to Develop Key Competences. Kharkiv : Osнова.

Dondokova, R. P. (2012). Content Characteristics and Structure of Communicative Competence. *Vesnyk BHU*, 1, 18–21.

Yemelianov, Y. N. (1995). Theory of Forming and Practice of Improvement of Communicative Competence. Moskva : Prosveshchenie.

Encyclopedia of Educational Technologies. (2005). Vol. 1. Moskva : Folk Education.

Zimniaia, I. A. Competence in the Context of Competence Approach in Education. URL : http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/

[attachments/63/i_a_zymnaya_competency_and_competence.pdf](http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9658/1/13.PDF).

Kayumov, A. N. (2007). Communicative Competence is the Aim of Educational Progress. *Higher Education in Russia*, 6, 151–165.

Kormyshyna, H. M. (2012). Communicative Competence in the Context of Education of Library and Information Sphere Workers. *Vesnyk ChGAKI*, 1 (29). URL : http://cyberleninka.ru/article/n/kommunikativnaya_kompetentnost_v_soderzhanii_obrazovaniya_spetsialistov_bibliotечноinformatсионnoy-sfery.

Kunitsyna, V. N., Kazarinova, N. V., Pohlsha & V. M. (2001). Interpersonal Communication : Manual for Higher Schools. SPb : Peter.

Matsko, L. I. & Matsko, O. M. (2003). Rhetorics: Manual. Kiyv : Higher School.

Okunevych, T. (2016). Formation of Pupils' Communicative Competence by Means of Mother Tongue. *Scientific Magazine MNU after V. O. Sukhomlynskyho*, 2 (53), 123–127.

Omelchuk, S. (2006). Formation of Speech and Communicative Skills in the Process of Studying Syntax. *Dyvoslovo*, 9, 2–5.

Tkachuk, O. Formation of Communicative and Speech Skills of Primary School Pupils. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9658/1/13.PDF>

Стаття надійшла 15.11.2019 р.